

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА – НЕОБХІДНИЙ ФАКТОР БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Серед великої кількості проблем, які постають перед людством у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, однією з найгостріших є проблема взаємодії природи та суспільства. Досьогодні людство не переймалося даними питаннями, споконвіків використовуючи природу необмежено. Проте складна екологічна ситуація, яка склалася на планеті, демонструє, що потреби сучасного суспільства, які щоразу зростають, не співпадають з об'єктивними можливостями природного середовища. На жаль, ми можемо констатувати, що розвиток науки завжди випереджає розвиток моралі, цінностей та загальнолюдських норм. Тому екологічна освіта та виховання, основними принципами яких є неперервність та інтегративність, перетворюється в найбільш передовий блок інноваційних зусиль у сфері освіти.

Принцип неперервності взаємопов'язаних процесів навчання, виховання та розвитку людини протягом її життя передбачає залучення екологічної складової до всіх ланок освітнього процесу. Таким чином, неперервна екологічна освіта – це результат взаємодії трьох основних освітотворчих факторів: сім'ї, навчальних закладів та засобів масової інформації. Важливою є побудова неперервності екологічної освіти за принципом спіралі, коли кожен наступний виток узагальнює знання, набуті напередодні. Інтегративність передбачає зближення навчальних дисциплін, введення узагальнюючих курсів, практикумів, які б забезпечили взаємодію базової підготовки і професійної орієнтації молодих спеціалістів.

Відсутність екологізації освіти негативно впливає на розвиток екологічної свідомості майбутнього фахівця. Тому на екологічну освіту покладається найбільша відповідальність за формування у студентів нових поглядів, цінностей та відповідної поведінки з метою забезпечення безпечного існування людства. Технічна освіта має всебічний характер (цілком орієнтована на розширення зовнішньої свободи особистості), а екологічна освіта дає змогу спеціалісту побачити небезпеку своєї діяльності. Без екологізації інженерна діяльність матиме руйнівний характер, оскільки природа буде сприйматися лише як сировина. Отже важливою складовою освітнього процесу в технічному вузі є формування у студентів екологічної відповідальності як форми поглядів, знань, умінь, які в майбутній професійній діяльності будуть спрямовані на усвідомлення необхідності брати на себе конкретні зобов'язання для гармонізації зв'язків із навколишнім середовищем та здатності прогнозувати наслідки власної діяльності.

Важливою складовою професійної підготовки, яка неможлива без екологічної освіти, є навчально-виробнича практика, де студенти мають знайомитися з різними формами впливу господарської діяльності на довкілля та здоров'я людини. Майбутні фахівці зможуть навчитися кваліфіковано розв'язувати екологічні завдання у сфері своєї професійної виробничої діяльності, прогнозувати наслідки її впливу на природне середовище, разом з тим запобігаючи негативному впливу. Наявність екологічної культури допомагає студенту усвідомити власний виховний потенціал як майбутнього спеціаліста, який має володіти методикою еколого-виховної роботи на виробництві.

Конструктивне вирішення проблеми ліквідації глобальної екологічної кризи неможливе поза рамками екологічної культури, яка є необхідною передумовою оптимізації взаємовідносин суспільства та природи. Екологічну культуру можна виділити як невід'ємний компонент у структурі сучасної культури, який передбачає домінування етичних відносин у всіх сферах життєдіяльності, визнання їх рівноправності, формування особливої біосферної етики, що є основою нового етапу розвитку цивілізації, для якого пріоритетними є моральні цінності. Формування особистості з високим рівнем екологічної культури, свідомості та поведінки, які є складовими її гуманітарної культури і способу життя, – головні завдання екологічного виховання. Вирішити проблему екологічного виховання значно складніше, ніж удосконалити систему екологічної освіти, оскільки, крім екологічних знань, воно охоплює широкий спектр найрізноманітніших людських якостей і характеристик, певний світогляд та світосприйняття, моральні, правові, екологічні, соціальні принципи та норми. Екологічне виховання передбачає формування таких гуманістичних якостей особистості, що, ставши її внутрішнім надбанням, функціонують у практиці повсякденного життя як внутрішній регулятор і контролер поведінки людини. Наявність певних знань, уявлень ще не гарантує відповідну поведінку. Можна навести безліч прикладів недбалого ставлення до природи людей екологічно освічених та лише екологічно вихована людина не з примусу, а саме з власних принципів не може дозволити собі заподіяти шкоду довкіллю. Екологічна поведінка неможлива без екологічної культури та екологічної відповідальності.

Екологічна культура – це тип життєдіяльності людини, що успадковується, та її взаємовідносини з навколишнім середовищем, що сприяють здоровому способу життя, стійкому соціально-економічному розвитку, екологічній безпеці суспільства в цілому і кожної людини зокрема. Складовими екологічної культури є якості особистості, які сприяють гармонійній взаємодії людини та природи. Розвиток екологічної культури особистості обумовлений необхідністю адекватного сприйняття навколишньої дійсності. Основним критерієм її виділення є види діяльності, щої відповідають основним підсистемам культури, – природо-перетворюючої, соціально-перетворюючої та духовно-перетворюючої.

Основоположним принципом екологічної культури більшість дослідників вважають принцип відповідності соціального та природного як складових єдиної системи. Встановлення даної відповідності сприяє як екологізації всіх сфер суспільного життя, так і гармонізації самої суспільної системи. Екологічна культура сприяє також гармонізації взаємовідносин суспільства та природи і формуванню нового типу особистості.

Незважаючи на те, що сучасний етап промислового розвитку суспільства характеризується фрагментарним уявленням світу, екологічна культура повинна забезпечувати цілісне його вивчення. Вчені підкреслюють, що екологічна культура виникла в результаті необхідності переходу до цілісного сприйняття життя. Використання принципів екологічного підходу передбачає аналіз явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності на основі вивчення системних закономірностей. Тому показником екологічної культури особистості є оволодіння цілісною науковою картиною світу. Вона є засобом самоорганізації сутнісних сил людини в умовах конкретного природного середовища.

Важливим принципом екологічної культури є перехід від безпосереднього антропоцентризму до біосфероцентристської системи поглядів. Кінцевою метою такого підходу є людина, яка сприймається як складова біосфери, що має брати на себе відповідальність за підтримання її основних функціональних характеристик, за збереження довкілля, придатного для життя і здоров'я людини.

Екологічна культура передбачає наявність глибоких знань про навколишнє середовище, екологічний стиль мислення, що зумовлює відповідальне ставлення до природи та власного здоров'я, уміння і досвід розв'язання екологічних проблем, безпосередню участь у природоохоронній роботі, а також здатність прогнозувати можливі негативні віддалені наслідки впливу людської діяльності на природу. Екологічна культура за своїм змістом є своєрідним «кодексом поведінки», що служить основою екологічної діяльності та екологічної поведінки. Специфіка функціонування екологічної діяльності зумовлюється тим, що вона пронизує всі компоненти культури і спрямована на гармонізацію відносин суспільства та природи.

Екологічна стабільність стала головним фактором, що визначає безпечну перспективу розвитку суспільства. Подолання екологічних проблем кризи неможливе без моральних зусиль кожної людини і суспільства взагалі. З огляду на це слід, зауважити, що лише розвинена людина може гармонійно взаємодіяти з природним світом. Саме екологічне виховання та екологічна освіта здатні формувати всебічно розвинену особистість, з науково обґрунтованим, раціональним та високодуховним ставленням до природи. Тому екологічна культура і відповідальність, які є результатом екологічного виховання, разом із екологічною освітою створюють основу взаємодії людини та природи. Надзвичайно важливо, щоб екологічне мислення було необхідною частиною мислення молодого покоління.